

Skutečnost a „možnost“

České slovo „skutečnost“ je jazykově (etymologicky) i významově spjata se slovem „skutek“, a to buď jako to, co je výsledkem nějakého skutku (nebo nějakých skutků), nebo jako to, co k nějakým skutkům vede, případně je vykonavatelem takových skutků (což není totéž), eventuálně také obojí zároveň (i když ne ve stejném smyslu a ve stejné souvislosti). Původně bylo toto české slovo (podobně jako německé slovo Wirklichkeit, které zase souvisí se slovesem wirken a se substantivy Werk a Wirkung) překladem latinského termínu actualitas (spjatého se slovesem *agere*, činiti, a se substantivem *actus*, čin), tedy nikoli *realitas* (spjatého se slovem *res*, věc – tedy věc[n]ost, věcovost). Pokud bychom zůstali u pojetí skutečnosti jako něčeho uskutečněného, máme před sebou otázku, co to vlastně je to, co nejprve uskutečněno není a co potom je uskutečňováno. Aristotelés pro tuto příležitost zavedl termín DYNAMIS, nejčastěji překládaný (nejen do češtiny) jako „možnost“. Tak ovšem vznikl pseudoproblém, co to vlastně ta „možnost“ je, zejména pak, jaký je rozdíl mezi skutečnou možností a možností neskutečnou, tedy možná vlastně nemožností. A protože každý „skutek“, tj. každá aktivita (dokonce už hybnost událostního dění, kde ještě o aktivitě nelze mluvit, protože nebyl ustaven „subjekt“) představuje „aktivní přechod“ z možnosti do skutečnosti, totiž uskutečnění. Co tedy je to, co ještě není skutečné, ale je „skutečně“ možné, tj. opravdu může být uskutečněno? Jaký statut má ona „skutečná možnost“? A jaká je povaha oné „skutečnosti“, přisouzené pouhé „možnosti“ (na rozdíl od možnosti neskutečné, tedy – snad – nemožnosti)? Jakou oblast budoucí představuje v události jako celku soubor možností, které mohou, ale také nemusí být v průběhu událostního dění uskutečněny? Co se stane se „skutečnou možností“, která je uskutečněna a stává se tak „skutečností“ v plném smyslu? Má-li taková skutečná možnost být uskutečněna, vyžaduje to nějaké úsilí, tedy aktivitu; ale odkud se bere potřebná dynamika? Aristotelés přisoudil tuto funkci „energii“ (ENERGEIA), přesněji: on toto „dělání“ či „dílo“ (ERGON) pouze nazval „energii“. Ale odkud se tato „energie“, toto vykonávání zevnitř a nikoli zvenčí, vlastně bere?

(Písek, 090124-3.)